

ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ ΑΝΘΡΩΠΙΝΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ

ΠΡΩΤΟ ΤΜΗΜΑ

ΥΠΟΘΕΣΗ **Ἑἶ Ἐ Ἐ** **Κ.Λ.Π. κατά της ΕΛΛΑΔΟΣ**

(Προσφυγή υπ' αριθ. 58634/00)

ΑΠΟΦΑΣΗ

ΣΤΡΑΣΒΟΥΡΓΟ

10 Ιουλίου 2003

*Η παρούσα απόφαση θα καταστεί οριστική
υπό τις οριζόμενες στο άρθρο 44 § 2 της Συμβάσεως προϋποθέσεις.*

Ενδέχεται να τύχει βελτιώσεων ως προς τη μορφή.

ΑΚΡΙΒΕΣ ΑΝΤΙΓΡΑΦΟ

ΣΤΡΑΣΒΟΥΡΓΟ, 10-07-03

[υπογραφή]

S. NIELSEN

Αναπληρωτής Γραμματέας του Τμήματος

Στην υπόθεση **Ἑἶ Ἐ Ἐ** **κ.λ.π. κατά της**
Ελλάδος,

Το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (πρώτο τμήμα),
συγκροτηθέν από τμήμα απαρτιζόμενο από τους δικαστές:

P. LORENZEN, *Πρόεδρο,*

K. Λ. ΡΟΖΑΚΗ,

G. BONELLO,

N. VAJIC,

S. BOTOUCHAROVA,

V. ZAGREBELSKY,

E. STEINER,

και από τον S. NIELSEN, Αναπληρωτή Γραμματέα του Τμήματος,

Αφού διασκέφτηκε σε συμβούλιο στις 16 Μαΐου 2002 και 19 Ιουνίου 2003,

Εκδίδει την ακόλουθη απόφαση, η οποία υιοθετήθηκε κατά την ως άνω τελευταία ημερομηνία:

ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ

1. Η υπόθεση εισήχθη δυνάμει της (υπ' αριθ. 58634/00) προσφυγής, την οποία κατέθεσαν κατά της Ελληνικής Δημοκρατίας τρεις ανώνυμες εταιρείες, οι

οι προσφεύγουσες»), οι οποίες προσέφυγαν ενώπιον του Δικαστηρίου στις 21 Ιουνίου 2000 δυνάμει του άρθρου 34 της Συμβάσεως για την Προάσπιση των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων και των Θεμελιωδών Ελευθεριών («η Σύμβαση»).

2. Οι προσφεύγουσες εταιρείες εκπροσωπούνται ενώπιον του Δικαστηρίου από τους Δικηγόρους Θεσσαλονίκης Κ. Χωρομίδη και Ι. Χωρομίδη. Η Ελληνική Κυβέρνηση («η Κυβέρνηση») εκπροσωπείται από τον εξουσιοδοτημένο εκπρόσωπο του πληρεξουσίου της, Σ. Σπυρόπουλο, Πάρεδρο του Νομικού Συμβουλίου του Κράτους.

3. Οι προσφεύγουσες παραπονούνται, ειδικότερα, υπό το πρίσμα του άρθρου 1 του Πρωτοκόλλου υπ' αριθ. 1, ότι αδυνατούν να τύχουν πλήρους επανορθώσεως για την απαλλοτρίωση τμημάτων των οικοπέδων τους.

4. Της προσφυγής επελήφθη το δεύτερο τμήμα του Δικαστηρίου (άρθρο 52 § 1 του Κανονισμού). Στο πλαίσιο αυτού, το τμήμα στο οποίο ανετέθη η εξέταση της υποθέσεως (άρθρο 27 § 1 της Συμβάσεως) συγκροτήθηκε συμφώνως προς το άρθρο 26 § 1 του Κανονισμού.

5. Την 1^η Νοεμβρίου 2001, το Δικαστήριο μετέβαλε τη σύνθεση των τμημάτων του (άρθρο 25 § 1 του Κανονισμού). Της παρούσης προσφυγής επελήφθη το πρώτο τμήμα, όπως ανασυγκροτήθηκε (άρθρο 52 § 1).

6. Με την από 16 Μαΐου 2002 απόφαση, το τμήμα έκανε την προσφυγή εν μέρει δεκτή.

7. Τόσο οι προσφεύγουσες εταιρείες όσο και η Κυβέρνηση κατέθεσαν εγγράφως παρατηρήσεις επί της ουσίας της υποθέσεως (άρθρο 59 § 1 του Κανονισμού).

ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΑ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΑ ΠΕΡΙΣΤΑΤΙΚΑ

I. ΟΙ ΠΕΡΙΣΤΑΣΕΙΣ ΤΗΣ ΥΠΟΘΕΣΕΩΣ

8. Οι προσφεύγουσες είναι ανώνυμες ή ομόρρυθμες εταιρείες, η έδρα των οποίων ευρίσκεται στο 3^ο, 6^ο και 12^ο χμ αντιστοίχως της Ε.Ο. Κατερίνης-Λάρισας.

9. Την 1^η Ιουνίου 1994, με (την υπ' αριθ. 1061381/3733/0010) κοινή απόφαση των Υπουργών Οικονομίας και Δημοσίων Έργων, το Ελληνικό Δημόσιο προέβη στην απαλλοτρίωση ακινήτων συνολικού εμβαδού 405 120 τ.μ., προκειμένου να διαμορφωθούν ορισμένα τμήματα της εθνικής οδού, τα οποία συνδέουν τις πόλεις Πλαταμώνα και Κατερίνη με την Πιερία (Βόρεια Ελλάδα). Απαλλοτριώθηκαν εκτάσεις 5 529,45 τ.μ. και 1 717,43 τ.μ. ιδιοκτησίας της πρώτης προσφεύγουσας, 1 311 τ.μ. ιδιοκτησίας της δεύτερης προσφεύγουσας, και 2 407 τ.μ. 905,21 τ.μ. ιδιοκτησίας της τρίτης προσφεύγουσας (με αριθμό κτηματολογίου 183-4, 115 και 42 αντίστοιχα).

10. Με τον Νόμο 653/1977 θεσπίστηκε τεκμήριο συμφώνως προς το οποίο, προκειμένου περί κατασκευής νέας εθνικής οδού, οι κύριοι παρόδιων ακινήτων ωφελούνται. Προβλέπει, επομένως, ότι οφείλουν να συμμετέχουν στα έξοδα απαλλοτριώσεως των εν λόγω ακινήτων (βλ. κατωτέρω). Σε εφαρμογή του τεκμηρίου αυτού, η διοίκηση απεφάσισε, στην προκειμένη περίπτωση, ότι για 1 149,96 τ.μ. του υπ' αριθ. 183 οικοπέδου, 400,34 τ.μ. του υπ' αριθ. 184 οικοπέδου, 518,72 τ.μ. του υπ' αριθ. 115 οικοπέδου και 1 317,91 τ.μ. του υπ' αριθ. 42 οικοπέδου, δεν έπρεπε οι προσφεύγουσες

εταιρείες να εισπράξουν αποζημίωση διότι έπρεπε να θεωρηθούν ως ωφελούμενες από την κατασκευή της οδού.

11. Στις 27 Μαΐου 1997, το Πρωτοδικείο Κατερίνης όρισε την προσωρινή τιμή μονάδος αποζημιώσεως ανά τετραγωνικό μέτρο (απόφαση 123/1997).

12. Στις 23 Οκτωβρίου 1997, οι προσφεύγουσες εταιρείες αντιστοίχως κατέθεσαν ενώπιον του Εφετείου Θεσσαλονίκης αίτηση, ζητώντας να προσδιορισθεί η οριστική αποζημίωση για την απαλλοτρίωση. Στις παρατηρήσεις τους, οι προσφεύγουσες εταιρείες εξέθεσαν ότι το νόμιμο αμάχητο τεκμήριο, συμφώνως προς το οποίο ο ιδιοκτήτης ακινήτου με πρόσοψη επί δημοσίου χώρου επωφελείτο της επεκτάσεως του χώρου αυτού, αντέβαινε προς τα άρθρα 17 του Συντάγματος και 1 του Πρωτοκόλλου υπ' αριθ. 1 στη Σύμβαση. Οι προσφεύγουσες εταιρείες ζήτησαν επίσης ειδική αποζημίωση για τα μη απαλλοτριωθέντα τμήματα του οικοπέδου τους. Υποστήριζαν σχετικά ότι τα εν λόγω τμήματα είχαν υποστεί ουσιαστική μείωση της αγοραστικής αξίας τους λόγω της υλοποιήσεως του έργου στο οποίο αποσκοπούσε η απαλλοτρίωση, έργο το οποίο θα δυσχέρανε την πρόσβαση των προσφευγουσών, θα παρεμπόδιζε την ορατότητα, κ.λ.π.

13. Με την από 29 Ιουνίου 1998 μη οριστική απόφαση, το Εφετείο έκρινε ότι είναι αναρμόδιο να εξετάσει εάν οι ιδιοκτήτριες των απαλλοτριωθέντων οικοπέδων επωφελούνταν της κατασκευής της νέας εθνικής οδού. Ειδικότερα, έκρινε ότι προκειμένου περί του προσδιορισμού του ποσού μονάδας της αποζημιώσεως για τα ακίνητα τα οποία απαλλοτριώθηκαν λόγω της κατασκευής εθνικής οδού, το δικαστήριο περιορίζεται να ορίσει το εν λόγω ποσό, χωρίς να εξετάσει την ύπαρξη και την έκταση της υποχρεώσεως των παρόδων, οι οποίοι επωφελούνται της κατασκευής αυτής, όπως συμμετέχουν στα έξοδα της απαλλοτριώσεως συμφώνως προς το άρθρο 1 του Νόμου 653/1977. Απέρριψε, εξ άλλου, το αίτημα των προσφευγουσών εταιρειών, οι οποίες ζητούσαν να προσδιορισθεί

ειδική αποζημίωση για τα μη απαλλοτριωθέντα τμήματα των οικοπέδων τους, επειδή, συμφώνως προς τη νομολογία, η ειδική αποζημίωση χορηγείται μόνον όταν η αξία των μη απαλλοτριωθέντων τμημάτων υφίσταται σημαντική μείωση λόγω της αποκοπής του απαλλοτριωθέντος τμήματος. Αντιθέτως, η μείωση της αξίας των μη απαλλοτριωθέντων τμημάτων λόγω της υλοποίησης του έργου στο οποίο αποσκοπούσε η απαλλοτρίωση, δεν θα ηδύνατο να συνεπάγεται τη χορήγηση ειδικής αποζημιώσεως, διότι ο ιδιοκτήτης του απαλλοτριωθέντος τμήματος θα ευνοείτο εν σχέσει προς τους ιδιοκτήτες μη απαλλοτριωθέντων ομόρων ακινήτων, των οποίων οι ιδιοκτησίες υφίστανται, ωστόσο, και αυτές, μείωση της αξίας τους λόγω της υλοποίησης του εν λόγω έργου (Α.Π. 8/1999). Τέλος, το Εφετείο διέταξε πραγματογνωμοσύνη προκειμένου να υπολογισθεί η πραγματική αξία των ιδιοκτησιών οι οποίες απαλλοτριώθηκαν (απόφαση 2387/1998).

14. Στις 27 Απριλίου 1999, το Εφετείο όρισε το οριστικό ποσό μονάδος της αποζημιώσεως (εκτός από μία οικοδομή κείμενη επί του υπ' αριθ. 183 οικοπέδου, για την οποία ανέβαλε την εξέταση και διέταξε συμπληρωματική πραγματογνωμοσύνη). Εξ άλλου, απεφάσισε ότι έπρεπε το Δημόσιο να πληρώσει 100 000 δραχμές για τη δικαστική δαπάνη των προσφευγουσών εταιρειών και την αμοιβή των δικηγόρων τους. Όρισε την εν λόγω αμοιβή σε 4% του ποσού της αποζημιώσεως για την απαλλοτρίωση, έπρεπε δε το ποσό αυτό να κατατεθεί στον Δικηγορικό Σύλλογο Θεσσαλονίκης (απόφαση υπ' αριθ. 1316/1999).

15. Στις 21 Ιουνίου 1999, οι προσφεύγουσες εταιρείες κατέθεσαν ενώπιον του Αρείου Πάγου αίτηση αναιρέσεως. Στους λόγους τους, επεσήμαιναν ότι το Εφετείο είχε παραβιάσει τα άρθρα 6 § 1 της Συμβάσεως και 1 του Πρωτοκόλλου υπ' αριθ. 1.

16. Την 1^η Μαρτίου 2000, το τρίτο τμήμα του Αρείου Πάγου παρέπεμψε τον λόγο τον σχετικό προς τον τρόπο με τον οποίο το Εφετείο είχε αποφανθεί όσον αφορά τη δικαστική δαπάνη και τη δικηγορική αμοιβή, ενώπιον της

Ολομέλειας του Αρείου Πάγου και απέρριψε τους λοιπούς λόγους των προσφευγουσών εταιρειών ως αβάσιμους (απόφαση υπ' αριθ. 349/2000).

17. Στις 29 Ιουνίου 2000, η Ολομέλεια του Αρείου Πάγου έκρινε ότι ο τρόπος με τον οποίο το Εφετείο είχε αποφανθεί όσον αφορά τη δικαστική δαπάνη και τη δικηγορική αμοιβή, συνεπαγόταν πράγματι μείωση της εισπραχθείσας αποζημιώσεως και έθιγε το δικαίωμα των προσφευγουσών στον σεβασμό της περιουσίας τους. Ως εκ τούτου, αναίρεση κατά το μέρος αυτό την προσβληθείσα απόφαση και παρέπεμψε την υπόθεση ενώπιον νέας συνθέσεως του Εφετείου προκειμένου να ορίσει εκ νέου τα εν λόγω έξοδα (απόφαση υπ' αριθ. 18/2000).

II. ΟΙΚΕΙΟ ΕΣΩΤΕΡΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ ΚΑΙ ΠΡΑΚΤΙΚΗ

18. Το άρθρο 17 του Συντάγματος ορίζει ότι:

«1. Η ιδιοκτησία τελεί υπό την προστασία του Κράτους, τα δικαιώματα όμως που απορρέουν από αυτή δεν μπορούν να ασκούνται σε βάρος του γενικού συμφέροντος.

2. Κανένας δεν στερείται την ιδιοκτησία του, παρά μόνο για δημόσια ωφέλεια που έχει αποδειχθεί με τον προσήκοντα τρόπο, όταν και όπως νόμος ορίζει, και πάντοτε αφού προηγηθεί πλήρης αποζημίωση, που να ανταποκρίνεται στην αξία την οποία είχε το απαλλοτριούμενο κατά τον χρόνο της συζήτησης στο δικαστήριο για τον προσωρινό προσδιορισμό της αποζημίωσης. Αν ζητηθεί απευθείας ο οριστικός προσδιορισμός της αποζημίωσης, λαμβάνεται υπόψη η αξία κατά τον χρόνο της σχετικής συζήτησης στο δικαστήριο (...)

19. Ο Α.Ν. 797/1971 από 30 Δεκεμβρίου 1970 / 1^{ης} Ιανουαρίου 1971 αποτελεί τη βασική νομοθεσία η οποία διέπει τις απαλλοτριώσεις, κατ' εφαρμογή των αρχών οι οποίες διατυπώνονται στις συνταγματικές διατάξεις. Κατά το άρθρο 13 § 1, η αποζημίωση υπολογίζεται βάσει της πραγματικής

αξίας της απαλλοτριούμενης ιδιοκτησίας κατά τον χρόνο δημοσίευσης της περί απαλλοτριώσεως αποφάσεως.

Κατά την παράγραφο 4 του ίδιου άρθρου, σε περίπτωση απαλλοτριώσεως τμήματος ακινήτου και οσάκις το τμήμα το οποίο απομένει στον ιδιοκτήτη, υφίσταται σημαντική μείωση της αξίας του ή αχρηστεύεται, η απόφαση η οποία ορίζει την αποζημίωση, προσδιορίζει επίσης την ειδική αποζημίωση για το τμήμα αυτό. Η εν λόγω ειδική αποζημίωση καταβάλλεται στον ιδιοκτήτη μαζί με εκείνη για το απαλλοτριούμενο τμήμα.

20. Οι οικείες διατάξεις του άρθρου 1 του Νόμου 653/1977 από 25 Ιουλίου / 5 Αυγούστου 1977, περί των υποχρεώσεων παρόδιων ιδιοκτητών προκειμένου περί διανοίξεως εθνικών οδών, ορίζουν ότι 1. Σε περίπτωση διανοίξεως, εκτός σχεδίου πόλεως, εθνικών οδών πλάτους μέχρι 30 μ., οι ωφελούμενοι παρόδιοι ιδιοκτήτες οφείλουν να πληρώσουν για ζώνη πλάτους 15 μ., συμμετέχοντες έτσι στα έξοδα απαλλοτριώσεως των επί των οδών αυτών κειμένων ακινήτων. Η επιβάρυνση αυτή δεν δύναται εν τούτοις να υπερβαίνει το ήμισυ της επιφανείας του εν λόγω ακινήτου. (...) 3. Για τους σκοπούς της εφαρμογής του παρόντος άρθρου, θεωρούνται ωφελούμενοι παρόδιοι ιδιοκτήτες όσοι διαθέτουν ακίνητα με πρόσοψη επί των διανοιγμένων οδών. 4. Οσάκις οι δικαιούχοι αποζημιώσεως λόγω απαλλοτριώσεως υποχρεούνται συγχρόνως σε πληρωμή μέρους αυτής, υφίσταται συμψηφισμός δικαιωμάτων και υποχρεώσεων.

21. Το τεκμήριο αυτό, συμφώνως προς το οποίο η εκ των σχετικών χωροταξικών έργων οδοποιίας απορρέουσα υπεραξία αποτελεί επαρκή αποζημίωση, θεωρείτο επί μακρόν αμάχητο. Κατόπιν των αποφάσεων του Δικαστηρίου στις υποθέσεις *Κατικαρίδη κ.λ.π. κατά της Ελλάδος, Τσώμτσος κ.λ.π. κατά της Ελλάδος* (αποφάσεις από 15 Νοεμβρίου 1996, *Recueil des arrêts et décisions* 1996-V) και *Παπαχελά κατά της Ελλάδος* ([GC], n° 31423/96, § 49, ECHR 1999-II), τα εθνικά δικαστήρια δέχονται πλέον ότι το εν λόγω τεκμήριο δεν είναι πλέον αμάχητο. Ως εκ τούτου, οι ενδιαφερόμενοι

δύνανται να προσφεύγουν ενώπιον των πολιτικών δικαστηρίων, ζητώντας να αναγνωρισθούν ως μη ωφελούμενοι ιδιοκτήτες κατά την έννοια του προρρηθέντος νόμου και να εισπράξουν, περιπτώσεως δοθείσης, συμπληρωματική αποζημίωση (βλ., ειδικότερα, απόφαση 34081/2002 του Πολυμελούς Πρωτοδικείου Θεσσαλονίκης, το οποίο, επιληφθέν παρομοίου αιτήματος στο πλαίσιο άλλης αποφάσεως, επιδίκασε στους αιτούντες συμπληρωματική αποζημίωση. Το Δημόσιο εφεσίβαλε την απόφαση αυτή, η δε δικάσιμος ορίσθηκε για τις 3 Νοεμβρίου 2003).

ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΝΟΜΟ

I. ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΚΑΤΑΓΓΕΛΛΟΜΕΝΗΣ ΠΑΡΑΒΙΑΣΕΩΣ ΤΟΥ ΑΡΘΡΟΥ 1 ΤΟΥ ΠΡΩΤΟΚΟΛΛΟΥ ΥΠ' ΑΡΙΘ. 1

22. Οι προσφεύγουσες παραπονούνται ότι οι ιδιοκτησίες τους απαλλοτριώθηκαν χωρίς να τους καταβληθεί πλήρης αποζημίωση για όλα τα απαλλοτριωθέντα τμήματα αυτών. Πράγματι, θεωρήθηκαν, δυνάμει του άρθρου 1 του Νόμου 653/1977, ως ιδιοκτήτριες ωφελούμενες από τη διάνοιξη της οδού, και έπρεπε επομένως να συμμετάσχουν στα έξοδα απαλλοτριώσεως των ακινήτων τους. Οι προσφεύγουσες εταιρείες επικαλούνται το άρθρο 1 του Πρωτοκόλλου υπ' αριθ. 1, το οποίο ορίζει ότι:

«Παν φυσικό ή νομικό πρόσωπο δικαιούται σεβασμού της περιουσίας του. Ουδείς δύναται να στερηθεί της ιδιοκτησίας αυτού ειμή δια λόγους δημοσίας ωφελείας και υπό τους προβλεπόμενους υπό του νόμου και των γενικών αρχών του διεθνούς δικαίου όρους.

Οι προαναφερόμενες διατάξεις δεν θίγουν το δικαίωμα παντός Κράτους όπως θέσει σε ισχύ νόμους τους οποίους ήθελε κρίνει αναγκαίους προς ρύθμιση της χρήσεως αγαθών συμφώνως προς το δημόσιο συμφέρον ή προς εξασφάλιση της καταβολής φόρων ή άλλων εισφορών ή προστίμων.»

23. Το Δικαστήριο υπενθυμίζει ότι, στην απόφασή του περί του παραδεκτού της προσφυγής, απεφάνθη συγχρόνως, επί της ουσίας, επί της προκαταρκτικής ενστάσεως της Κυβερνήσεως, περί μη εξαντλήσεως των εσωτερικών ενδίκων μέσων, εν προκειμένω η προσφυγή ενώπιον των πολιτικών δικαστηρίων, προκειμένου να αποδειχθεί ότι οι προσφεύγουσες εταιρείες δεν είναι ωφελούμενες ιδιοκτήτριες κατά την έννοια του επίμαχου νόμου. Κατά την Κυβέρνηση, παρόμοια αγωγή θα είχε επιτρέψει στις προσφεύγουσες εταιρείες, περιπτώσεως δοθείσης, να εισπράξουν συμπληρωματική αποζημίωση.

24. Ως προς την ουσία, η Κυβέρνηση υποστηρίζει ότι η αποζημίωση η οποία ορίσθηκε στην παρούσα υπόθεση από τα εσωτερικά δικαστήρια ήταν ευλόγως ανάλογη της αξίας των απαλλοτριωθέντων ακινήτων.

25. Οι προσφεύγουσες εταιρείες ισχυρίζονται ότι δεν θα έπρεπε οι ιδιοκτήτες να υποχρεούνται σε έγερση νέας αγωγής ενώπιον του πολυμελούς πρωτοδικείου προκειμένου τούτο να εξετάσει εάν ωφελείται ο παρόδιος ιδιοκτήτης. Κατά τις προσφεύγουσες εταιρείες, το γεγονός ότι υποχρεούνται να εισάγουν παρόμοια αγωγή συνιστά μη συμμόρφωση προς το άρθρο 1 του Πρωτοκόλλου υπ' αριθ. 1 και την «εύλογη προθεσμία», την οποία εγγυάται το άρθρο 6 § 1 της Συμβάσεως, διότι θα διαρκέσει τουλάχιστον τέσσερα-πέντε έτη μέχρι της εκδόσεως οριστικής αποφάσεως.

26. Οι προσφεύγουσες εταιρείες αναφέρονται στις επιταγές του άρθρου 17 § 2 του Συντάγματος περί προηγουμένης πλήρους αποζημιώσεως και καταλήγουν ότι υπέστησαν σημαντική οικονομική ζημία με αποτέλεσμα τη διάρρηξη της δικαίας ισορροπίας η οποία πρέπει να υφίσταται ανάμεσα στην προάσπιση του δικαιώματος ιδιοκτησίας και στις απαιτήσεις του γενικού συμφέροντος.

27. Το Δικαστήριο υπενθυμίζει ότι μέτρο αναμείξεως στο δικαίωμα στον σεβασμό της περιουσίας, πρέπει να εξασφαλίζει «δικαία ισορροπία» ανάμεσα στο γενικό συμφέρον της κοινωνίας και στις επιταγές της προασπίσεως των

θεμελιωδών ατομικών δικαιωμάτων (βλ., μεταξύ άλλων, *Sporrong et Lönnroth κατά της Σουηδίας*, απόφαση από 23 Σεπτεμβρίου 1982, série A n° 52, σελ. 26, § 69). Για να εκτιμηθεί εάν με το επίδικο μέτρο τηρείται η επιθυμητή δικαία ισορροπία και, ειδικότερα, εάν δεν επιβαρύνει τον προσφεύγοντα με δυσανάλογο βάρος, πρέπει να ληφθούν υπόψη οι προβλεπόμενοι από την εσωτερική νομοθεσία τρόποι αποζημιώσεως. Ως προς τούτο, άνευ καταβολής ποσού ευλόγως αναλόγου της αξίας του αγαθού, μία αποστέρηση ιδιοκτησίας αποτελεί συνήθως υπερβολική προσβολή η οποία δεν θα ηδύνατο να αιτιολογηθεί στο πλαίσιο του άρθρου 1 του Πρωτοκόλλου υπ' αριθ. 1. Το τελευταίο δεν εγγυάται ωστόσο σε όλες τις περιπτώσεις το δικαίωμα σε πλήρη αποζημίωση, διότι οι νόμιμοι σκοποί «δημόσιας ωφέλειας» είναι δυνατόν να αιτιολογούν αποζημίωση κατώτερη της πλήρους αγοραστικής αξίας (βλ. *Ιερές Μονές κατά της Ελλάδος*, απόφαση από 9 Δεκεμβρίου 1994, série A n° 301-A, σελ. 34-35, §§ 70-71).

28. Το Δικαστήριο υπενθυμίζει ότι στις υποθέσεις *Κατικαρίδη κ.λ.π. κατά της Ελλάδος* και *Τσώμτσος κ.λ.π. κατά της Ελλάδος*, είχε επικρίνει το αμάχητο τεκμήριο του άρθρου 1 § 3 του Νόμου 653/1977. Είχε κρίνει ότι το σύστημα αυτό, το οποίο χαρακτηρίζεται από υπερβολική ακαμψία, ουδόλως λάμβανε υπόψη το πολυσχιδές των περιπτώσεων, αγνοώντας τις διαφορές οι οποίες προκύπτουν κυρίως από τη φύση των έργων και τη διαμόρφωση των χώρων, γεγονός το οποίο είχε οδηγήσει το Δικαστήριο να διαπιστώσει παραβίαση του άρθρου 1 του Πρωτοκόλλου υπ' αριθ. 1 (απόφαση *Κατικαρίδης και λοιποί κατά της Ελλάδος*, ο.α., σελ. 1688-1689, § 49, και απόφαση *Τσώμτσος και λοιποί κατά της Ελλάδος*, ο.α., σελ. 1715-1716, § 40).

29. Μετά την έκδοση των αποφάσεων αυτών, τα ελληνικά δικαστήρια εγκατέλειψαν τη νομολογία τους, συμφώνως προς την οποία το τεκμήριο κατά το οποίο οι ιδιοκτήτες ωφελούνταν από τα έργα βελτιώσεως οδού, ήταν αμάχητο. Ήδη, τα πολιτικά δικαστήρια τα οποία ορίζουν το ποσό μονάδος της αποζημιώσεως, είναι αναρμόδια να εξετάσουν εάν οι ιδιοκτήτες

απαλλοτριωθέντος οικοπέδου ωφελούνται ή όχι από τα έργα οδοποιίας, ούτως ώστε οι εν λόγω ιδιοκτήτες, εάν θεωρούν ότι ζημιώνονται, να πρέπει να εγείρουν νέα διαδικασία ενώπιον των πολιτικών δικαστηρίων.

30. Το Δικαστήριο εκτιμά ότι, οσάκις η περιουσία ενός ατόμου αποτελεί αντικείμενο απαλλοτριώσεως, πρέπει να υφίσταται μία διαδικασία η οποία εξασφαλίζει μία σφαιρική εκτίμηση των συνεπειών μίας απαλλοτριώσεως, όπως, δηλαδή, η καταβολή αποζημιώσεως αναλόγως της αξίας του απαλλοτριωμένου, ο προσδιορισμός των δικαιούχων της αποζημιώσεως και κάθε άλλο σχετικό προς την απαλλοτρίωση ζήτημα.

31. Το Δικαστήριο σημειώνει ότι αν και τα εθνικά δικαστήρια δέχονται πλέον ότι το τεκμήριο, συμφώνως προς το οποίο η απορρέουσα από χωροταξικά έργα οδοποιίας υπεραξία αποτελεί επαρκή αποζημίωση, δεν είναι πλέον αμάχητο, το σύστημα αποζημιώσεως των ιδιοκτητών στους οποίους επιβάλλεται μέτρο απαλλοτριώσεως, δεν παρουσιάζει αισθητή βελτίωση. Πράγματι, το τεκμήριο εξακολουθεί να υφίσταται και τα δικαστήρια τα οποία ορίζουν το ποσό της αποζημιώσεως, δεν λαμβάνουν υπόψη τη φύση των πραγματοποιούμενων έργων ούτε εάν από τα εν λόγω έργα ωφελούνται ή όχι οι ιδιοκτήτες. Αντιθέτως, το σύστημα, όπως λειτουργεί σήμερα, υποχρεώνει τους ιδιοκτήτες οι οποίοι εκτιμούν ότι ζημιώνονται από τα έργα, να προσφεύγουν εκ νέου ενώπιον των πολιτικών δικαστηρίων προκειμένου να αποδείξουν ότι στην πραγματικότητα οι ιδιοκτησίες τους βλάπτονται. Και η διαδικασία αυτή κινδυνεύει να παραταθεί εάν ένας από τους διαδίκους αποφασίσει να κάνει χρήση των ενδίκων μέσων τα οποία του προσφέρονται. Θα προσετίθετο λοιπόν σε εκείνη η οποία σκοπό έχει τον προσδιορισμό του ποσού μονάδος της αποζημιώσεως, η οποία περιλαμβάνει τρία στάδια: τον προσδιορισμό του ποσού μονάδος, κατ' αρχάς προσωρινού και εν συνεχεία οριστικού της αποζημιώσεως και την αναγνώριση των δικαιούχων της αποζημιώσεως.

32. Το Δικαστήριο υπενθυμίζει ότι η Σύμβαση σκοπό έχει να εγγυάται

δικαιώματα όχι θεωρητικά ή κενά περιεχομένου, αλλά συγκεκριμένα και πραγματικά (βλ. *Matthews κατά του Ηνωμένου Βασιλείου* [GC], n° 24833/94, § 34, CEDH 1999-I). Όσον αφορά την προσβασιμότητα την οποία πρέπει να παρουσιάζει ένδικο μέσο, το οποίο επικαλείται κάποιος δυνάμει του άρθρου 35 § 1 της Συμβάσεως, τούτο συνεπάγεται κυρίως ότι οι περιστάσεις οι οποίες εκουσίως δημιουργούνται από τις αρχές, είναι τέτοιες ώστε να έχουν οι ενδιαφερόμενοι την πραγματική δυνατότητα να το εγείρουν. Όμως, αυτό δεν ισχύει στην παρούσα υπόθεση, και για τον λόγο αυτόν πρέπει να απορριφθεί η σχετική προκαταρκτική ένσταση.

33. Κατόπιν των ανωτέρω, το Δικαστήριο εκτιμά ότι διατηρώντας το τεκμήριο της «αυταποζημιώσεως» και υποχρεώνοντας τους υποκείμενους στο μέτρο ιδιοκτήτες να πολλαπλασιάσουν τις διαδικασίες για να έχουν τη δυνατότητα να εισπράξουν αποζημίωση δικαίως ανάλογη της αξίας του απαλλοτριουμένου, οι αρχές διέρρηξαν τη δικαία ισορροπία η οποία πρέπει να υφίσταται ανάμεσα στην προάσπιση των ατομικών δικαιωμάτων και τις απαιτήσεις του γενικού συμφέροντος.

Υφίσταται, επομένως, παραβίαση του άρθρου 1 του Πρωτοκόλλου υπ' αριθ. 1.

II. ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ ΤΟΥ ΑΡΘΡΟΥ 41 ΤΗΣ ΣΥΜΒΑΣΕΩΣ

34. Το άρθρο 41 της Συμβάσεως ορίζει ότι:

«Εάν το Δικαστήριο κρίνει ότι υπήρξε παραβίαση της Συμβάσεως ή των Πρωτοκόλλων αυτής, και εάν το εσωτερικό δίκαιο του Υψηλού Συμβαλλομένου Μέρους δεν επιτρέπει ειμή την ατελή επανόρθωση των συνεπειών της παραβιάσεως αυτής, το Δικαστήριο χορηγεί, εν ανάγκη, στο αδικηθέν μέρος δικαία ικανοποίηση.»

35. Οι προσφεύγουσες εταιρείες δεν υπέβαλαν αίτημα περί δικαίας ικανοποιήσεως μετά την απόφαση περί του παραδεκτού αν και, στην

επιστολή η οποία εστάλη στον δικηγόρο τους, στις 27 Μαΐου 2002, το Δικαστήριο επέστησε την προσοχή τους επί του άρθρου 60 του Κανονισμού του, το οποίο ορίζει ότι οποιοδήποτε αίτημα περί δικαίας ικανοποίησης δυνάμει του άρθρου 41 της Συμβάσεως, πρέπει να υποβάλλεται με έγγραφες επί της ουσίας παρατηρήσεις. Ως εκ τούτου, δεδομένου ότι δεν ελήφθη απάντηση εντός των προθεσμιών οι οποίες αναφέρονταν στην επιστολή η οποία συνόδευε την απόφαση περί του παραδεκτού, το Δικαστήριο εκτιμά ότι δεν συντρέχει λόγος να επιδικασθεί ποσό δυνάμει του άρθρου 41 της Συμβάσεως (*Willekens κατά του Βελγίου*, n° 50859/99, § 27, 24 Απριλίου 2003, μη δημοσιευθείσα).

ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΛΟΓΟΥΣ ΑΥΤΟΥΣ, ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ, ΟΜΟΦΩΝΩΣ,

1. *Απορρίπτει* την προκαταρκτική ένσταση της Κυβερνήσεως.
2. *Κρίνει* ότι υπήρξε παραβίαση του άρθρου 1 του Πρωτοκόλλου υπ' αριθ. 1.

Συντάχθηκε στη Γαλλική, εν συνεχεία κοινοποιήθηκε εγγράφως στις 10 Ιουλίου 2003 κατ' εφαρμογή του άρθρου 77 §§ 2 και 3 του Κανονισμού.

[υπογραφή]

Søren NIELSEN

Αναπληρωτής Γραμματέας

[υπογραφή]

Peer LORENZEN

Πρόεδρος

Ακριβής μετάφραση από το συνημμένο υπηρεσιακό έγγραφο στη Γαλλική γλώσσα.

Αθήνα, 05-12-2003

Η ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΡΙΑ

ΜΑΡΙΑ Π. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ